

The Trend of Knowledge in Environmental Management for the Elderly in the Disruptive Era

Wisakha Phoochinda

National Institute of Development
Administration, Thailand

Paron Vongchan

National Institute of Development
Administration, Thailand

Kitipa Mapagdee

National Institute of Development
Administration, Thailand

Abstract

The purpose of this study was to analyze courses, curricula, and knowledge in environmental management for the elderly in Thailand and other countries in this disruptive era. The author reviewed related curricula, courses, and knowledge and collected primary data through interviews of relevant agencies, as well as a survey and focus group discussion to examine opinions of the elderly in ten provinces. The results show that the content of these sources currently does not pay much attention to environmental education management as a main subject. As a result, the elderly may not see the importance of the environment as they should. The body of knowledge on environmental management for the elderly in this disruptive era should involve the application of local wisdom in environmental management in the community, the development of knowledge transfer, and collaborative learning and their community across generations. There should be environmental management activities for the elderly and their community to build good relationships and promote a learning atmosphere. The learning style could be online as it is appropriate in this disruptive era.

Keywords

Elderly, environmental management, disruptive era

CORRESPONDING AUTHOR

Wisakha Phoochinda, National Institute of Development Administration, Bangkok 10240
Thailand. E-mail: kitipa.mapa@stu.nida.ac.th

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

ทิศทางองค์ความรู้ด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุค แห่งความพลิกผัน

วิชาชา ภูจินดา

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ภาณุ วงศ์จันทร์

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กิตติภา มาภักดี

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อกำหนดทิศทางองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งความพลิกผัน ผู้วิจัยทบทวนหลักสูตรและองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีในไทยและต่างประเทศ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนวณความคิดเห็นของผู้สูงอายุในพื้นที่ 10 จังหวัด รวมถึงจัดสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นหลักแต่มักเป็นการสอดแทรกเนื้อหาในหลักสูตรอบรมที่มีอยู่ ทำให้ผู้สูงอายุไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร โดยองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งความพลิกผันควรประยุกต์องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเข้าด้วยกัน เพิ่มทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ และเพิ่มการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน หรือการเรียนรู้ระหว่างวัย จากการทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงจัดทำในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สอดรับกับการปรับตัวในยุคแห่งการพลิกผันนี้

คำสำคัญ

ผู้สูงอายุ, การจัดการสิ่งแวดล้อม, ยุคแห่งความพลิกผัน

บทนำ

การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไม่สามารถจัดการด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน ดังนั้น รัฐบาลจึงควรให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประชาชนทุกคนมีส่วนในการทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของ

ประเทศทั้งสิ้น ซึ่งการให้ความรู้อาจเริ่มต้นในระดับท้องถิ่นก่อน เช่น ระดับชุมชน โดยพบว่า ในแต่ละชุมชนมีทั้ง เด็ก วัยรุ่น และผู้สูงอายุ โดยเฉพาะวัยผู้สูงอายุที่มีมากขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี 2562 พบว่ามีจำนวน 11 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17 ของประชากร 65.5 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพชุมชน, ม.ป.ป.) โดยกระทรวงสาธารณสุขได้คาดการณ์ว่าในปี 2568 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การเป็น สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) รวมถึงแผนการปฏิรูปประเทศได้กำหนดให้การพัฒนาเน้นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม อีกทั้งยังพบว่าผู้สูงอายุไทยเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเป็นจำนวนมาก โดยเป็นสมาชิกของชมรมต่าง ๆ ถึง 7 ล้านคน และมีโรงเรียนผู้สูงอายุที่รับนักเรียนได้มากกว่า 64,000 คน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุรุ่นใหม่มีการศึกษาที่สูงขึ้นโดยพบว่าผู้สูงอายุวัยต้นที่ไม่ได้รับการศึกษามีเพียงร้อยละ 7 ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุวัยปลายที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยมีร้อยละ 22 (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561) สถิติดังกล่าวแสดงว่าผู้สูงอายุในประเทศไทยยังมีศักยภาพในการเรียนรู้และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้และประสบการณ์ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า ดังนั้นหากมีการเพิ่มองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ จะช่วยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะบทบาทด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่มีการสร้างเครือข่ายและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน การแสดงบทบาทของผู้สูงอายุดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพในการทำกิจกรรมและดูแลตนเอง รวมทั้งครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี ดีส่งผลให้เกิดความภูมิใจของผู้สูงอายุ (วิชาชา ภูจินดา และ ยลดา พงศ์สุภา, 2561)

ยุคแห่งความพลิกผัน (Disruptive era) เป็นช่วงเวลาที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างก้าวกระโดด เป็นยุคที่อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสื่อสารความเร็วสูง เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตสำหรับสรรพสิ่ง (Internet of Things) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence (AI)) มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างมาก ส่งผลให้มีการเข้าถึงข้อมูลมหาศาล (Big Data) ที่มีอยู่ทั่วโลก มีการนำข้อมูลที่มีความหลากหลายมาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจ และใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดนวัตกรรมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีรูปแบบใหม่ ซึ่งทำลายล้างรูปแบบเดิม ๆ ไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลและการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้เปลี่ยนไปเป็นการเรียนรู้ที่ไร้พรมแดน ไม่มีข้อจำกัดด้านอายุ สถานที่ เวลา (พิชญ์สินี มะโน, 2562) ถือเป็นโอกาสที่ดีในการนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการหลักสูตรและองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคแห่งความพลิกผัน ในบทความนี้จึงศึกษาหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงการนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือจัดการองค์ความรู้ เพื่อสรุปเป็นทิศทางองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งความพลิกผัน นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อกำหนดทิศทางการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งความพลิกผัน

แนวคิดและทฤษฎี

การจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน สามารถช่วยเหลือครอบครัวและสังคม และสามารถดูแลสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่พักอาศัยและพื้นที่ภายในชุมชนได้ โดยจัดการดูแลของเสียหรือขยะอย่างถูกสุขลักษณะ รวมถึงการใช้ทรัพยากรน้ำและพลังงานได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมถึงพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้ศักยภาพให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างสูงสุด เพื่อลดภาระต่อสังคมและเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป (วิสาชา ภูจินดา, 2562)

การจัดการเรียนรู้ในยุคแห่งการพลิกผัน

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) ได้เสนอแนวทางการสร้างเสริมวัฒนธรรมการจัดการเรียนรู้ คือ ผู้สอนออกแบบการจัดการเรียนรู้ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนและการเรียนรู้แบบออนไลน์อย่างลงตัว ภายใต้แนวคิด หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติแบบ Hands-On และ Minds-On การเรียนรู้จากการถอดบทเรียนประสบการณ์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในลักษณะการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalize learning) และนำความรู้ไปใช้สร้างเสริมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนสนใจ โดยมีลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้เป็น Active Learning ที่ผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาและตื่นตัว ผู้สอนเป็นโค้ชให้กับผู้เรียนด้วยการจูงใจ และชี้แนะให้ผู้เรียนใช้วิธีการเรียนรู้ของตนเอง ให้กำลังใจผู้เรียน กระตุ้นความเชื่อมั่น ในตนเองและความภาคภูมิใจในตนเอง

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) (2563) เสนอแนวทางในการสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ปลุกฝังนิสัยการเรียนรู้ และการใช้โปรแกรมสำหรับค้นหาข้อมูล ซึ่งหากทุกคนเข้าถึงความรู้ออนไลน์ได้ทั่วถึงหรือเท่าเทียมก็พัฒนาการเรียนรู้และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การสื่อสารออนไลน์จึงเป็นอาวุธสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุคดิจิทัล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการสิ่งแวดล้อม

วิสาชา ภูจินดา และ สิริสุตา หนูทิมทอง (2562) ศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ และประสิทธิผลของการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า การดำเนินการของ อบต. มีการบังคับใช้กฎหมายหรือมาตรการ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น โครงการธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม การเพิ่มพื้นที่ป่าชุมชน สอดคล้องกับ การศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทที่

มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุ (วิสาชา ภูจินดา และ ยลดา พงศ์สุภา, 2561) ที่พบว่าแต่ละพื้นที่ศึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมนั้น เกิดจากความร่วมมือ ความสามัคคีในทุกภาคส่วน รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรม

การเรียนรู้ระหว่างวัย

ฐิติกาญจน์ อัครกุล (2562) ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีที่ใช้ในหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก โดยกล่าวว่าการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยเป็นแนวทางหนึ่ง ที่ควรส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะและองค์ความรู้ระหว่างกัน และเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างวัยในระดับชุมชน โดยอ้างถึงในผลการศึกษาของ Fair and Delaplane และ Gall ต่างสนับสนุนว่านอกจากเด็กจะได้เรียนรู้พฤติกรรม ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การยอมรับในความแตกต่าง ความรู้เชิงวัฒนธรรมจากผู้สูงอายุแล้ว ยังช่วยลดทัศนคติเชิงลบที่มีต่อผู้สูงอายุ ในขณะที่ตัวผู้สูงอายุเองก็จะได้เรียนรู้ทักษะการใช้งานด้านเทคโนโลยีจากเด็ก และทำให้รู้สึกว่าคุณค่าต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน สอดคล้องกับ การศึกษาเรื่องการแบ่งปันความรู้ด้านการจัดการขยะชุมชนจากใจวัยเกษียณสู่วัยกระเตาะ ของวิสาชา ภูจินดา (2563) ที่พบว่าการเล่นเกะกะแยกขยะมูลฝอยระหว่างเด็กเรียนกับผู้สูงอายุ ช่วยให้เด็กนักเรียนและผู้สูงอายุ สามารถคัดแยกประเภทขยะได้ถูกต้อง ซึ่งการสร้างแรงจูงใจหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นปัจจัยที่มีผลให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จ

การจัดการเรียนรู้ในยุคแห่งการพลิกผัน

พิชญ์สินี มะโน (2562) ศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในยุคแห่งการพลิกผันของดิจิทัล (Digital Disruption) ต่อการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันในยุคนี้ โดยผู้สอนปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากการบรรยายมาเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับผู้เรียน ร่วมกันค้นหาโจทย์ ซึ่งเป็นโจทย์ที่มีอยู่ในชีวิตจริง จากนั้นร่วมกันระบุนโยบายให้ชัดเจน แยกปัญหาเป็นส่วน ๆ และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา หาวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหา ถือเป็นการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าผลผลิตแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการปรับบทบาทผู้สอนให้เป็นโค้ช มีปัจจัยสำคัญคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การเสริมพลังการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วยการกระตุ้นกระบวนการคิดที่หลากหลาย และสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งการพลิกผัน โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร รายงานวิจัย และบทความทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และ

ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดอบรมและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ อาทิ ศูนย์การเรียนรู้และฝึกอบรมด้านผู้สูงอายุ จังหวัดชลบุรี สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ “ดวงใจเนอร์สซิ่งโฮม” และหน่วยงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมในหลักสูตรอบรม รวมถึงทำแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้สูงอายุในพื้นที่ 10 จังหวัด จังหวัดละ 50 คน รวม 500 คน และจัดสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ พื้นที่ละไม่เกิน 30 คน เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาหลักสูตร

ผลการวิจัย

หลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

หลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในประเทศไทย ถูกจัดอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุหรือชมรมผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ โดยภาพรวมของหลักสูตรอบรม สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

ด้านเนื้อหา

เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาพ การศึกษา อาชีพ นันทนาการ เป็นต้น ไม่มีเนื้อหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ แต่จะเป็นในรูปแบบของการสอดแทรกเนื้อหาหรือกิจกรรมในหลักสูตรแทน อาทิ หลักสูตร “การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 144 ชั่วโมง” ของสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้ (2558) มีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับการปลูกผักในครัวเรือนเพื่อการบริโภค เช่น การเพาะถั่วงอกคอนโด การเพาะเห็ดในตะกร้า รวมถึงการทำงานประดิษฐ์ เช่น การสานตะกร้า การทำผลิตภัณฑ์โปยทาน เป็นต้น และเนื้อหาสิ่งแวดล้อมกับความสุขของชีวิต (การท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อม) หรือชุดความรู้ “การพัฒนาเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (2560) มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีรักษา/อนุรักษ์ สืบสาน พื้นฟู และถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย ไฟป่า และแนวทางการจัดการเพื่อลดและป้องกันผลกระทบจากภัยพิบัติธรรมชาติต่อผู้สูงอายุ

ด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ (1) จัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตร หรือ รุ่น ซึ่ง มีเกณฑ์ให้สมัครเข้าร่วมหลักสูตร เช่น มีอายุ 55 ปีขึ้นไป และมีกรอบระยะเวลาของหลักสูตร เช่น 12 สัปดาห์ หรือเป็นเทอมการศึกษา หรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องตลอดทั้งปี อาจเป็นการจัดอาทิตย์ละครั้ง หรือ เดือนละ 2 ครั้ง โดยแต่ละที่ที่มีการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาพกายใจ การดำเนินชีวิต หรือเป็นเนื้อหาที่ผู้สูงอายุสนใจ มีการเชิญวิทยากรหรือติดต่อหน่วยงานอื่นมาช่วยในการให้ความรู้ หรือจัดกิจกรรมร่วมกัน (2) หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เช่น โครงการธนาคารขยะ โครงการอนุรักษ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม การเพิ่มพื้นที่ป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการดำเนินโครงการในช่วงเวลาสั้น ๆ

หลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ

หลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การพัฒนาความสัมพันธ์ในชุมชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองทุกเพศทุกวัยในการทำกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวอย่างองค์กรด้านการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) Environmental Alliance for Senior Involvement (EASI) เป็นองค์กรระดับชาติที่ร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โอกาสผู้สูงอายุเป็นอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมในการตรวจสอบและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยผู้สูงอายุจะได้รับการฝึกฝนให้ใช้ประสบการณ์ตลอดชีวิตและทักษะทางวิชาชีพในฐานะที่ปรึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน เช่น การตรวจสอบบริเวณริมแม่น้ำลำธาร และการระบุข้อความ “ห้ามทิ้งขยะลงในทอระบายน้ำ” บริเวณฝาทอระบายน้ำ ด้วยการจัดการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและองค์กรเยาวชนในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการเชิงบวกเพื่อรักษาปรับปรุงหรือเสริมสร้างสภาพแวดล้อม และการประเมินโครงการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (EASI, 2018)

2) Intergenerational Outdoor School Program (Penn State University) เป็นหลักสูตรในการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและค่านิยมของบุคคลในแต่ละช่วงวัยในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การเดินสำรวจสถานที่ทางประวัติศาสตร์และการประชุมเพื่อพัฒนาพลเมือง ซึ่งจะทำให้อาสาสมัครผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับกลุ่มเยาวชน และกระตุ้นความรู้สึกในแง่บวกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสรรหาและฝึกอบรมอาสาสมัครอาวุโสเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมผ่านองค์กรผู้สูงอายุต่าง ๆ (Intergenerational Outdoor School, 2016)

3) Family Friends Environmental Health Project (Temple University) เป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญเรื่องอนามัยสิ่งแวดล้อมกับเด็กพิเศษ (กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องในการใช้ชีวิตประจำวัน) โดยอาสาสมัครผู้สูงอายุทำงานร่วมกับเยาวชนที่เป็นเด็กพิเศษ เรียนรู้เกี่ยวกับโรคหอบหืด พืชจากสารตะกั่ว และความเสี่ยงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่พบบ่อยในบ้าน นอกจากนี้ยังมีการแสดงเซตหุ่นกระบอกขนาดเท่าตัวจริง เพื่อให้ความรู้แก่ผู้อื่น หลักสูตรนี้แสดงให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่มีความต้องการทางสังคมและอารมณ์เป็นพิเศษ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ระหว่าง 2 องค์กร คือ องค์กรที่ให้บริการผู้สูงอายุ (เพื่อช่วยรับสมัครผู้สูงอายุ) และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (เพื่อฝึกอบรมผู้เข้าร่วมในประเด็นอนามัยสิ่งแวดล้อม) (Family Friends Environmental Health Project, 2018)

4) Intergenerational Citizens Action Forums (Miami-Dade County Public Schools) เป็นหลักสูตรที่ให้เยาวชนวัยมัธยมปลายและอาสาสมัครผู้สูงอายุมารวมตัวกันเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นนโยบายสาธารณะในรูปแบบสภาองค์กรอิสระเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อม โดยผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับเยาวชน ช่วยจัดระเบียบและดำเนินการในรูปแบบ “ปฏิบัติการพลเมืองระหว่างวัย” มีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาคือเป็นรูปธรรมสามารถนำไปปรับใช้กับการออกกฎหมายหรือการดำเนินการทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ (Miami-Dade County Public Schools, 2017)

5) Habitat Intergenerational Program (HIP) (Habitat Education Center and Wildlife Sanctuary) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม กิจกรรมของ HIP จะนำผู้คนทุกวัยมาร่วมกันทำโครงการบริการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การช่วยฟื้นฟูปูสระน้ำและพื้นที่รอบ ๆ โดยการกำจัดสิ่งมีชีวิตที่รุกราน การสร้างที่อยู่สำหรับนก การพัฒนาสวนสมุนไพร การทำความสะอาดแหล่งน้ำ เป็นต้น ซึ่งในระหว่างการทำโครงการได้มีการสังเกตและบันทึกกระบวนการอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการประเมินผลหลังจากการทำโครงการเพื่อตรวจสอบประสิทธิผลโครงการ และระบุทิศทางของหลักสูตรในอนาคตอีกด้วย (Habitat Education Center and Wildlife Sanctuary, 2018)

6) Garden Mosaics (Cornell University) เป็นโครงการให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และการจัดการในชุมชน โดยเยาวชนในโครงการอายุ 10–18 ปี จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชและการเกษตรจากเกษตรกรผู้สูงอายุ โดยหลักสูตรนี้เป็นแบบจำลองในการผสมผสานระหว่างความรู้ของผู้สูงอายุและหลักวิทยาศาสตร์ในหลักสูตรสำหรับเยาวชนในชุมชน ซึ่งเยาวชนจะได้เรียนรู้ผ่านดำเนินกิจกรรม 3 ประเภท ได้แก่ การทำความเข้าใจกับพื้นที่ การสำรวจพื้นที่ และโครงการปฏิบัติ ในแต่ละกิจกรรมจะทำการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้สูงอายุ จากนั้นเยาวชนและผู้สูงอายุจะโพสต์สิ่งที่ค้นพบลงในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในด้านการเกษตร และบทบาทของเกษตรกรในชุมชนต่อชุมชนอื่น ๆ ในประเทศ ทำให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมช่วยสร้างสมดุลระหว่างสิ่งที่ได้เรียนรู้จากผู้สูงอายุและหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างเป็นหลักเกษตรกรรมสำหรับนำมาใช้ทำการเกษตรในพื้นที่ตนเอง (Cornell University, 2019)

7) Intergenerational Landed Learning (University of British Columbia, Canada) เป็นหลักสูตรที่แสดงให้เห็นว่าฟาร์มในพื้นที่ชนบทสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมได้จากการรวมกลุ่มของนักเรียนและผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งเป็นเกษตรกรที่เกษียณอายุแล้ว เพื่อสำรวจคุณค่าของความห่วงใย ความใส่ใจในสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ที่ดินผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัย โดยนักเรียนเดินทางไปฟาร์มเพื่อพบปะและทำงานกับเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่เกษียณแล้ว จากนั้นนักเรียนทำการสัมภาษณ์เกษตรกรเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของพวกเขาในฐานะเกษตรกร พวกเขาทำงานร่วมกันในฐานะ “Farm Friends” ในการทำกิจกรรมทางการเกษตรต่าง ๆ เช่น การวางแผนการเพาะปลูก การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ในกระบะปลูกผัก เกษตรกรสูงอายุมีบทบาทในการเป็นแบบอย่าง ที่ปรึกษา อาจารย์ และโค้ชในการให้ความรู้และความห่วงใยกับนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (University of British Columbia, 2016)

องค์ประกอบหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จากการวิเคราะห์หลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศสรุปเป็นประเด็นดังตารางที่ 1 จากตารางจะเห็นได้ว่าหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุของไทยที่มีในปัจจุบันยังไม่สะท้อน ความรู้ เจตคติ ค่านิยม ทักษะการมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุได้โดยตรง ขณะที่หลักสูตรของต่างประเทศสามารถทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้สูงอายุในการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

ตารางที่ 1. องค์ประกอบหลักสูตรอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
รูปแบบการจัดการเรียนรู้	สอดแทรกเนื้อหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้าไปในหลักสูตรทั่วไปที่มีอยู่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อม การจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ เป็นต้น มีโครงการด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เช่น โครงการรณรงค์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น	- มีเนื้อหาการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ โดยเน้นการจัดกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการศึกษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ของ EASI
เนื้อหา	ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากประสบการณ์ตรง เช่น การสานตระกร้า ซึ่งประเด็นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนยังมีน้อย	ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาและการจัดการสิ่งแวดล้อม ในชุมชน เช่น กิจกรรมของ HIP ที่ให้คนทุกวัยมาร่วมกันทำโครงการบริการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การช่วยฟื้นฟูสระน้ำ และพื้นที่รอบ ๆ โดยการกำจัดสิ่งมีชีวิตที่รุกราน
กระบวนการเรียนรู้	การเรียนรู้ และทำกิจกรรมระหว่างผู้อบรมกับผู้สูงอายุ หรือ ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง	การเรียนรู้ และทำกิจกรรมระหว่างวัย เช่น โครงการ Garden Mosaics เยาวชนอายุ 10-18 ปี จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชและการเกษตรจากเกษตรกรผู้สูงอายุ
หน่วยงานจัดหลักสูตรอบรม	โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือ ชมรมผู้สูงอายุ หน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. หรือภาคเอกชน	องค์กรด้านการสิ่งแวดล้อม เช่น EASI หรือ สถาบันการศึกษา เช่น Penn State University, Temple University, Miami-Dade County Public Schools เป็นต้น

การพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมในหลักสูตรอบรมจากข้อมูลปฐมภูมิ

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทำแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และจัดสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

ความต้องการพัฒนาหลักสูตร

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความต้องการจัดการสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันให้ได้อย่างเหมาะสม จึงควรมีเนื้อหาในเรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ถูกวิธี โดยคาดหวังว่า จะมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดี สามารถปฏิบัติ และนำไปเผยแพร่ในชุมชนได้

เนื้อหาของหลักสูตร

หลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา (1) การจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุเริ่มต้นได้ที่บ้าน โดยเน้นไปในเรื่องความสะอาดภายในบ้านและบริเวณรอบ ๆ บ้าน แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในลักษณะผลกระทบลูกโซ่ไปสู่ด้านอื่น ๆ (2) การจัดการภัยพิบัติควรเน้นที่การรับมือกับภัยใกล้ตัวหรือภาวะฉุกเฉินที่มีโอกาสเผชิญ เช่น การหลีกเลี่ยงตนเองจากความร้อน (Heat Stroke) การป้องกันตัวเองจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 การป้องกันตัวเองจากฝุ่น PM 2.5 และ (3) การถ่ายทอดองค์ความรู้โดยใช้เทคนิคในการเป็นวิทยากรกระบวนการ (facilitator) การเป็นนักเล่าเรื่อง (story telling) และควรมีกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ เช่น กิจกรรม Show & Share เพื่อให้ได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง ซึ่งหัวใจสำคัญในถ่ายทอดองค์ความรู้ คือ การสร้างความพร้อมให้กับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเชื่อมั่นคุณค่าในตนเอง มีพลังและพร้อมที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองมีแก่ผู้อื่น

รูปแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ควรเป็นการผสมผสานระหว่างภาคทฤษฎีกับปฏิบัติ ไม่ควรแยกออกจากกันชัดเจนเพราะเนื้อหามีความสอดคล้องกัน โดยการจัดการเรียนรู้ควรมีความชัดเจนว่าเน้นการเรียนรู้ระหว่างวัย (Intergenerational learning) หรือการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการจัดอบรมระยะสั้นหรือระยะยาว หรือมีการนำไปผนวกเข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้ว และเมื่อผ่านการอบรมแล้วระดับการศึกษาที่ได้รับเป็นระดับปริญญาสอนในมหาวิทยาลัย วุฒิบัตร โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือเป็นคำชื่นชมที่มอบให้กับผู้สำเร็จหลักสูตร ทั้งนี้ควรมีการจัดเตรียมหลักสูตรในการอบรมแบบออนไลน์ด้วย

ทิศทางองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งการพลิกผัน

ทิศทางองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งการพลิกผัน แบ่งออกเป็นด้านเนื้อหา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ในส่วนของเนื้อหาควรประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาบริบทในแต่ละพื้นที่ เช่น พื้นที่ที่มีการเกษตร เลือกใช้ภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์มาช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาทิ การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพจากเศษผักผลไม้แทนการใช้สารเคมี และเพิ่มองค์ความรู้ด้านการเป็นวิทยากรกระบวนการ และการเป็นนักเล่าเรื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน

ในส่วนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการผสมผสานภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเข้าด้วยกัน เพิ่มกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน หรือกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัย จากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษา ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่มีในชุมชน การหาสาเหตุของปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไข อาทิ กิจกรรม HIP ที่ให้คนทุกวัยในชุมชนมาร่วมกันทำโครงการบริการด้านสิ่งแวดล้อม ถือเป็นสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย และเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

ทั้งนี้ ควรนำองค์ความรู้ที่ได้ทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ได้มาสร้างให้เป็นหลักสูตรด้านการจัดการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และมีการจัดทำในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ด้วย เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สอดรับกับการปรับตัวในยุคแห่งการพลิกผันนี้

สรุปและอภิปรายผล

แนวโน้มทิศทางการองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งการพลิกผัน ควรนำสาระจากการทบทวนวรรณกรรมหลักสูตรของประเทศไทยและต่างประเทศมาปรับและประยุกต์ใช้ในการสร้างองค์ความรู้ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยหลักสูตรในประเทศไทยเน้นด้านการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาทักษะองค์ความรู้ด้วยการส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าของตนเอง ส่วนเนื้อหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการสอดแทรกเนื้อหาในหลักสูตรอบรมสำหรับผู้สูงอายุทั่วไป ไม่มีหลักสูตรเฉพาะ ทำให้ผู้สูงอายุขาดความเชื่อมโยงกระบวนการการเรียนรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิต ขาดความตระหนักและอาจไม่เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ในขณะที่หลักสูตรของต่างประเทศ มีหลักสูตรด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเฉพาะ โดยเน้นการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน หรือความสัมพันธ์ระหว่างวัยในการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับแบ่งออกเป็นด้านเนื้อหา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ในส่วนของเนื้อหา ควรประยุกต์องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยพิจารณาบริบทในแต่ละพื้นที่ร่วมด้วย และเพิ่มองค์ความรู้ด้านการเป็นวิทยากรกระบวนการ และการเป็นนักเล่าเรื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน ในส่วนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้ ทำการปรับปรุงโดยเน้นการผสมผสานภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเข้าด้วยกัน เพิ่มกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน หรือกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัย จากการทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมีสอดคล้องกับการศึกษาของ พิชญ์สินี มะโน (2562) และวิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) ในการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมีความสอดคล้องกับการศึกษาของจิตติกาญจน์ อัครกุล (2562) และวิสาชา ภูจินดา (2563) ในเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะและองค์ความรู้ระหว่างกันซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัย

ทั้งนี้ควรนำองค์ความรู้ใหม่ทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ได้มาสร้างให้เป็นหลักสูตรด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ รวมทั้งจัดทำในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ด้วย เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สอดรับกับการปรับตัวในยุคแห่งการพลิกผันนี้

ข้อเสนอแนะ

การปรับใช้องค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในยุคแห่งการพลิกผันในประเทศไทย ควรปรับให้มีหลักสูตรด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เพิ่มการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับชุมชน และเพิ่มทักษะการเป็นวิทยากรเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน รวมถึงจัดทำในรูปแบบของสื่อการเรียนออนไลน์ เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2562). หนังสือทศวรรษทฤษฎีที่ใช้ในหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(1), 63-83.
- พิชญ์สินี มะโน. (2562). ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในยุค DIGITAL DISRUPTION ต่อการศึกษา. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 18(1), 1-6.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). *โรงเรียนผู้สูงอายุ: ชุดความรู้ การพัฒนาเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ*. สืบค้นจาก <https://thaitgri.org/?wpdmpo=คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ>
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา. (2562). *การจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2561). *รายงานการศึกษาโครงการการเปลี่ยนแปลงทางประชากร และความอยู่ดีมีสุขในบริบทสังคมสูงวัย : ผู้สูงอายุ*. สืบค้นจาก www.cps.chula.ac.th/cps2022/upload/research/file_85_3628.pdf
- วิชาชา ภูจินดา และยลดา พงศ์สุภา. (2561). รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชนชนบท. *วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา*, 13(1), 81-87.
- วิชาชา ภูจินดา และสิริสุดา หนูทิมทอง. (2562). การจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 12(1), 38-54.
- วิชาชา ภูจินดา. (2562). *โครงการบริการวิชาการแก่สังคมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพประชาชนทั่วไปสู่การเป็น Thailand 4.0 การอบรมผู้สูงอายุในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิต 4.0*. กรุงเทพฯ: บริษัท ออลอินวัน พรินติ้ง จำกัด.
- สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคใต้. (2558). *หลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับ ผู้ สูง อ า ย ุ 1 4 4 ชั่ว โ ม ง .* สืบค้นจาก <http://www.lertchaimaster.com/doc/elderlypeople2559.pdf>
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2563). *สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุคดิจิทัล*. เดอะ โนวเลจ, 3(12), 4-5.

ภาษาอังกฤษ

- Cornell University. (2019). *Garden Mosaics - Cornell University*. Retrieved October 20, 2020, from <http://www2.dnr.cornell.edu/ext/youth/garden/index.htm>.

- EASI. (2018). *EASI's Programs*. Retrieved from <https://www.easi.org/programs/program1.html>.
- Family Friends Environmental Health Project. (2018). *FRIENDS Children's Environmental Health Center*. Retrieved from https://cfpub.epa.gov/ncer_abstracts/index.cfm/fuseaction/display.highlight/abstract/1775.
- Habitat Education Center and Wildlife Sanctuary. (2018). *Habitat Intergenerational Program (HIP)*. Retrieved from <https://www.massaudubon.org/get-outdoors/wildlife-sanctuaries/habitat/get-involved/hip-at-habitat>.
- Intergenerational Outdoor School. (2016). *The benefits of intergenerational practice*. Retrieved from generationsworkingtogether.org.
- Miami-Dade County Public Schools. (2017). *Intergenerational Citizens Action Forums*. Retrieved from <https://normabutlerbossard.net/wp-content/uploads/2017/08/SW-Parent-Student-Handbook-2017-2018.pdf>.
- University of British Columbia. (2016). *Intergenerational Landed Learning*. Retrieved from <https://landedlearning.educ.ubc.ca/about/>

Translate References

- Assatarakul, T. (2019). A Decade of Theories on Elderly-Children Intergenerational Learning Programs. *Journal of Education Studies*, 47(1), 63-83. (in Thai)
- College of Population Studies, Chulalongkorn University (2018). *Study Report on Demographic Analysis and Well-being in the Context of Aging Society: The Elderly*. Retrieved from http://www.cps.chula.ac.th/cps2022/upload/research/file_85_3628.pdf (in Thai)
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development institute (TGRI). (2017). *School for the Elderly: Knowledge for developing into potential Elderly Citizen*. Retrieved from <https://thaitgri.org/?wpdmprom=คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ> (in Thai)
- Mano, P. (2019). The Impact of Digital Disruption to the Education. *Journal of Industrial Education*, 18(1), 1–6. (in Thai)
- Office of Knowledge Management and Development (Public Organization). (2020). Life Long Learning in Digital Age, *The Knowledge*, 3(12), 4-6. (in Thai)
- Phoochinda, W. & Noothimthong, S. (2019). Environmental Management for Elderly by Sub - district Local Administration Organization. *Local Administration Journal*, 12(1), 38-54. (in Thai)
- Phoochinda, W. & Pongsupa, Y. (2018). Appropriate Environmental Management by Aging people in Suburb Areas. *The Public Health Journal of Burapha University*, 13(1), 81-87. (in Thai)
- Phoochinda, W. (2019). *Academic service: Project for Society in Activities for Develop the Potential of Public towards becoming Thailand 4.0: Training the Elderly in Environmental Management for Quality of Life in Thailand 4.0*. Bangkok: All in one Printing. (in Thai)
- Southern Regional Institute for Non-Formal and Informal Education. (2015). *Lifelong Education Program for the Elderly: Course 144 hours*. Retrieved from <http://www.lertchaimaster.com/doc/elderlypeople2559.pdf> (in Thai)

Wonyai, W. & Patphol, M. (2019). Learning Management in the *Disruptive Innovation* Era. Bangkok: Innovative Leaders Centre of Curriculum and Learning. (in Thai)